

formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: *Non intendo, quod facit Ecclesia.* II. 168. et 57.

29. Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium OEcumenicum auctoritate, atque in fidei quaestionibus decernendis infallibilitate. I. 95.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere, et docere, non respicendo ad ullam Pontificis Bullam. I. 95.

31. Bulla Urbani VIII. *In Eminentia*, est subreptitia.
Adverte: In hac Bulla Urbani VIII. edita anno 1641, confirmantur Constitutiones Pii V. et Gregorii XIII. quibus damnantur quadraginta novem Baji propositiones: in eadem iterum prohibetur liber Cornelii Jansenii, cui titulus: *Augustinus*. Hanc Bullam Bajani et Jansenistae dixerunt esse subreptitiam, tanquam editam a Pontifice veritatis ignaro; cum tamen Pontifex in ea asserat, *ex natura ac diligentia ejusdem libri, cui titulus, Augustinus, lectione compertum esse*, in eodem libro multas Baji propositiones proscriptas contineri. *Viva in hanc propositionem.*

TRACTATUS PRODRONUS

DE ACTIBUS HUMANIS.

CAPUT I. De Natura Actuum humanorum.

1. Quaer. Quid sit actus humanus.

R. Est ille qui procedit a voluntate cum rationis advertentia et libertate.

Dicitur 1. Qui procedit a voluntate: sive immediate, ut amor, odium, etc., et tunc dicitur *actus elicitus*; sive mediate, ut meditatio, ambulatio etc. et tunc dicitur *actus imperatus*, quatenus ex imperio voluntatis elicetur ab alia potentia, nimis meditatio ab intellectu, et deambulatio a potentia motrice.

Dicitur 2. Cum rationis advertentia et libertate: per quod distinguitur ab *actione hominis*, quae naturaliter procedit ab homine absque rationis advertentia et libertate. Ut adeo talem actum vel ingrediantur, vel committentur quinque praedicata, hoc tractatu accuratius consideranda: voluntarietas, libertas, moralitas, meritum et supernaturalitas.

Corollarium: Non potest dari actus humanus expers omnis moralitatis; cum enim dari nequeat *peccatum philosophicum*, consequens est, non posse aliquid explicite cognosci conforme, vel difforme rationi ac creaturae rationali, quin implicite cognoscatur etiam conforme vel difforme legi Dei, quae est regula moralis, directiva rationis et naturae rationalis.

V. *Viva in prop. 2. ab Alex. VIII. damn.*

2. Q. 2. Quae actuum humanorum oeconomia.

R. Octo enumerantur actus, quorum tres circa *finem*, amor, intentio, fruitio: quinque circa *media* versantur, scilicet consultatio, electio, consensus, imperium, usus. *Amor* est actus quo bonum simpliciter appetitur, abstrahitque ab illius praesentia et absentia. *Intentio efficax*, seu quod idem, desiderium efficax est volitio finis, aut boni absentis, cum ordine ad media quibus obtineatur. *Fruitio* est delectatio et quies in fine ut jam

possesso. His opponuntur *odium*, quod est aversio a malo, ut in se simpliciter spectato: *Fuga*, quae est efficax nolitio mali in ordine ad illud declinandum: *Tristitia*, seu dolor, quae est vitalis inquietudo voluntatis in malo praesente.

Consultatio est actus intellectus, quo in media idonea inquiritur cum comparatione inter eorum aptitudinem. *Consensus* est simplex complacencia approbativa medii propositi. *Electio* est actus voluntatis unum medium prae alio assumentis. *Imperium* est actus rationis practicae praecipientis sibi executionem mediorum electorum; et cum juxta P. *Viva in hoc actu duo reperiantur*; intimare quid faciendum, et ordinare ut fiat; exigit hic actus exercitium tam intellectus, quam voluntatis. Ultimo *Usus* tum actus quo voluntas applicat potentiam executivam ad exequendum imperium, tum passivus qui est ipsa operatio potentiae executivae per voluntatem applicatae, compleat ordinem mediorum.

Paradigma hujus oeconomiae datur in homine appetente conversionem, ingressum religionis, aut sanitatem. *Amor* simplici affectu complacet sibi in corporis valetudine: *intentio* efficaciter illam appetit per media aliqua in confuso: *consultatio* deliberat de mediis: *consensus* approbat e.g. in diem prae aliis: *electio* illam assumit: *imperium* imperat potentiae illam exequenti: haec potentia per *usum* eandem servat: *fruitio* obtenta valetudine delectatur et quiescit.

3. Q. 3. Quae actuum humanorum firmitas.

R. Firmitas actus *valor* nuncupatur ab actus licentia distinctus: *licite*, namque fieri actum dicimus, quando ita actus ponitur, ut circa illum observentur leges latae, circumstantiae debitae loci, temporis et modi, quas legislator jure exigit; *Valide* autem fit, quando ita ponitur, ut omnes causae ad illius substantiam requisitae adsint, qui valor locum duntaxat habet in quinque actuum generibus, videlicet iudiciis, contractibus, sacramentis, votis, et juramentis.

Praeterea geminam *infirmitatem* valori oppositam auctores observant, unam *omnivadam*, qua actus ipso jam sui initio est invalidus, nullus, carens labore, quod contingit, cum deest aliquid, quod tanquam substantiale requirit vel *jus naturae*, e.g. contractus initus a persona usu rationis destituta, aut circa materiam impossibilem physice aut moraliter, seu intrinsecos peccaminosam: vel *jus humanum*, e.g. si hoc inhabilitet personam ad efficiendum ejusmodi actum, veluti pupillum, prodigum etc., si pro forma actus requirat alias conditiones, veluti pro alienatione rerum ecclesiasticarum quasdam solemnitates etc., si actum ipsum directe annullat dicendo: *Est iritus, pro infecto habeatur etc.*, sive postea accedere beat declaratio judicis, sive non.

Alteram non *omnivadam*, qua actus initio valet, sed irritari potest vel per *sententiam rescissoriam* judicis, e.g. si alteruter contrahentium est laesus ultra dimidium etc., vel per actum alterius habentis *potestatem dominativam* in alium, e.g. si pater annullat vota filii impuberis. Dices: igitur actus invalidus erit etiam illitus, cum sit contra legem. Resp. Hoc aliquando esse verum, quando invalidatur ut noxius, et bonis moribus oppositus: seu quando est contra legem irritantem, et prohibentem simul. Vide peculiariter pro hoc tractatu P. Sim. Karchne *Dissertationes de actibus humanis*; P. Dom. *Viva Opuscula Theologico-Moralia op. 1.*

CAPUT II. De voluntarietate Actuum humanorum.

4. Quaer. 1. Quid et quotplex voluntarium.

R. Communiter juxta mentem d. Thomae et Aristotelis quoad sub-

stantiam definitur voluntarium: *Quod provenit ab intrinseco cum cognitione.* „Duo itaque exigit essentia physica voluntarietatis; 1. ut sit ab intrinseco, „hoc est voluntate. 2. Ut praecipit cognitio eorum, secundum quae actus „dicitur voluntarius, v. g. si quis invito tibi manum arripiat, et deleat „laceretve chirographum; si explodat sclopum in veprem, ubi latere feram „credit, cum sit homo, nec illa laceratio, nec istud homicidium erit voluntarium, licet voluntaria hic sit occisio viventis simpliciter.

„Prima divisio fit in voluntarium simpliciter, idque mixtum aut purum, „et voluntarium secundum quid: illud est, quod est juxta voluntatem homini- „nis absolutam et efficacem: si detur in contraria conditionata et efficax „nolleitas, appellatur mixtum, seu voluntarium simpliciter, et involuntarium „secundum quid, prout contingit in mercatore projiciente merces suas in „mare ad salvandam vitam etc.: si nulla detur hujusmodi actualis nollei- „tas, dicitur voluntarium purum, quale habet peccator ex metu gehennae „serio poenitens etc. Voluntarium secundum quid est, quod est juxta volun- „tatem hominis conditionatam et inefficacem, licet hic et nunc adsit nolitio „praevalens, e. g. lusor libenter produceret lusum, nisi urgeret tempus „Sacri.

„5. Q. 2. Quid voluntarium indirectum.

„R. Quod est a voluntate, sed non positive id appetente, aut in id in- „fluente. *Declaratur.* Potest quid esse voluntarium in se, in quod voluntas „suo actu directe tendit, et hac de causa voluntarium directum nuncupa- „tur: v. g. homo inquieti ingenii appetit ebrietatem, et rixas simul ex hac „praevisas. Potest esse voluntarium in alio, in quod voluntas non tendit „explicite, determinate etc. quamvis tendat in aliud, ex quo intellectus „praevidet, hoc esse secuturum, e. g. si rixas determinate non appetat, „modo appetat ebrietatem, ex qua praevidet rixas, jam indirecte censemur „etiam rixas velle, quod appellatur voluntarium in causa, si medium ad „hunc effectum est actio positiva, et voluntarium indirectum, si praedic- „tum medium sit quid negativum, vera omissio actionis, e. g. si pater fa- „miliars possit impedire has rixas, omittat tamen impedire.

„Corollarium. Ut effectus ex omissione mea secuturus, atque ipsa haec „omissio mihi sint voluntaria, duo necessaria sunt, 1. ut praevideantur; „2. ut in mea potestate sit, illos impedire, e. g. explodenti sclopum, et „non praevidenti subortum inde incendium, hoc illi neutiquam est volun- „tarium; nec mors aegroti est medico voluntaria, si nulla arte curari jam „praevalens morbus possit.

„6. Q. 3. An voluntarium in alio semper sit volenti imputabile.

„Non semper esse moraliter illi imputabile ad culpam: certe Deus „voluntarie non impedit, sed permittit peccatum hominis, quin hoc illi sit „imputandum. Ut ergo effectus ex causa secutus vel non impeditus sit mihi „culpabilis, praeter praevisionem, saltem confusam effectus inde secuturi, „praeter potentiam impediendi, requiritur etiam obligatio impediendi: quod, „quam omnibus certum, tam difficile est determinare, quandonam prae- „videns obligetur ad impediendum. Quia in re praepalat opinio Recentio- „ris: *Tunc effectus malus secuturus est imputabilis ponenti causam aut omissionem,* quando causa vel omissio haec est prohibita, et quidem ideo, ne ex illa sequatur ejusmodi effectus. Vel aliter: Voluntarium in alio est volenti im- „putandum, quando est effectus per se ex natura sua secuturus ex causa „aut omissione, vel si per accidens solum sequatur, quando datur lex pro- „hibens effectum hunc specialiter ut dependentem ab hac causa aut omis- „sione. Haec vero culpa imputabilis erit eo major vel minor, quo pejor „est effectus et potentior allientia causae ad talem effectum.

„*Corollarium:* 1. Pollutio secuta in chirurgo ex inspectione aegroti, „vel in confessario ex auditio confessionis, si voluntas eam non appro- „bet, non est culpabilis, siquidem causa non est prohibita.

„2. Pollutio nocturna secuta ex comedione carnis die jejunii, ebrie- „tate etc. si voluntas eam non amplectatur, non imputatur comedenti etc., „quia causa, licet prohibita in se, tamen non est prohibita ideo, ne sequa- „tur in dormiente pollutio.

„3. Motus obscoeni ex imagine indecenti obiter per curiositatem „aspecta orti non censetur moraliter peccaminosi, quia aspectus ejus- „modi non est causa vehementer alliciens ordinarie.

„4. Lapsus aut relapsus proximi ex malo tuo exemplo, aut omissione „culpabili correctionis fraternae est tibi imputabilis pro gravitate lapsus; „et ex liberiori aspectu partium in honestarum alterius sexus secuta pol- „lutio etc. quandoquidem causa est graviter prohibita, et quidem ideo, ne „sequatur talis effectus.

„*Dices.* Ergo voluntarium in causa sufficit pariter ad meritum, sicut „ad demeritum. R. N. plus requiritur ad bonum, quam ad malum; ... quia „bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu. De quo infra.

„7. Q. 4. An detur pura omissio libera.

„R. *Sub distinctione.* Potest dari pura absque omni actu voluntatis „directe in illam tendente, e. g. omissio Sacri est Cajo libera, quamvis po- „sitive secum non intendat: *Volo omittere sacrum, dummodo praevideat* „illam ex lusu secuturam. 2. An autem dari possit absque omni actu vo- „luntatis indirecte illam attingente, quo causam omissionis attingat vel „motivum ad omissionem impellens amplectendo, vel ab ea absterrens re- „pellendo, est lis mere speculativa. Illud certum est, omissionem actus „esse honestam vel in honestam, si motivum omittendi est honestum aut „in honestum; e. g. omissio eleemosynae ex avaritia.

„8. Q. 5. Quandonam taciturnitas habeat vim consensus.

„R. In quatuor circumstantiis qui tact, consentire videtur. 1. In obli- „gatione prohibendi; cum superior vi officii deberet et facile posset dissen- „tire, nec dissentit. 2. In acceptatione favoris; quivis enim censemur con- „sentire in commodum suum, nisi positive excipiat: aliter utique in in- „commodis. 3. In consensione et comparatione plurium; quando in senatu, „capitulo, judiciis pars videt agi inique, aut quando in judicium vocatus, „ex objectis sibi duobus criminibus unum negat, alterum silentio praeterit. „4. In speciali juris dispositione, v. g. si filia taceat in sponsalibus a parente „contractis.

„*Dices.* Igitur etiam sufficit consensus mere *praeemptus*, aut rati- „habitus de futuro tantum, qua agens cogitat: consentiet superior, si ro- „garetur. Resp. Quando agitur de valore actus, e. g. in jurisdictione con- „fessarii, dispensatione Papae ad matrimonium, deputatione sacerdotis ad „assistendum matrimonio loco parochi etc. N. extra casum valoris C.

CAPUT III. *De libertate Actuum humanorum.*

„9. Quaer. 1. Quid et quotplex liberum.

„R. Libertas in genere est immunitas a servitute et subjectione; quon- „iam vero quinque modis potest homo esse subjectus, quintuplex enumera- „ratur libertas; videlicet a lege juxta illud: libertas est in possessione „contra legem dubiam: a peccato; qui enim peccat est servus peccati. „Rom. 6. a poena vel miseria; a violentia seu coactione, et necessitate seu „determinatione ad unum independenter ab exercitio liberi hominis arbitrii orta, quae libertas indifferentiae dicitur.

,,10. Q. 2. Quae natura liberi arbitrii.

,,R. Ex Bellarmino tom. 3. Controv. I. 3. Liberum Arbitrium est potestas libera, intelligenti naturae superaddita, eligendi medium aliquod ad finem praefixum propter gloriam Dei. Hoc arbitrium *in actu primo* est ipsa potentia voluntatis, ut directa a ratione tanquam a radice sua; *in actu secundo* autem est electio voluntatis praesupponens praeivum judicium rationis; vera porro et essentialis *arbitrii libertas* est libertas a necessitate, seu indifferentiae, quae ex praevia deliberatione pro libitu eligit agere vel non agere vel agere oppositum, definiturque: *Potentia quae positis omnibus ad agendum requisitis potest agere, vel non agere.* Quanquam hanc definitionem Billuart tom. 4. diss. 2. a. 1. sub alia explicatione admittat, quam Henno, tentans principia Thomistica cum Scotistis conciliare: patent dicta partim ex Trid. sess. 16. passim, partim ex damnatione prop. Baii etc.

,,Coroll. 1. Rejicitur opinio requirens ad rationem liberi arbitrii solam immunitatem a coactione, aut *spontaneitatem cum debita advertentia*, quae dicit duntaxat voluntarium juxta inclinationem, licet cum necessitate conjunctum: quam opinionem teste Billuart docuit *Henricus a s. Ignatio, Vincentius Lenis seu Fromondus*, et potissimum *Jansenius*, cuius hoc est systema: 1. quidquid homo agit, agit ex delectatione antecedente omnem actum voluntatis: 2. quod fit ex delectatione, fit libere, quamvis inimperdibili necessitate fiat; 3. haec delectatio vel terrena est ex motu concupiscentiae ad peccatum, vel coelestis ex gratia medicinali Christi ad iustitiam; 4. illa ex delectationibus his praevalet, quae est intensive major, quemadmodum evenit in ponderibus bilanci impositis etc. quod fovet manichaeismum et fatalismum.

,,2. Rejicitur opinio, quae admittit solam libertatem *quoad exercitium*, qua homo potest aliquam actionem ponere vel non, quamvis detur necessitas *quoad specificationem*, qua debeat tamen alium actum ex eadem linea mali ponere, e. g. loco odii Dei blasphemiam, loco fornicationis adulterium etc. quasi judex reo diceret: suspende te ex hac vel illa arbore, prout lubet, sed suspende te tamen etc.

,,3. Rejicitur denique definitio illa libertatis: *Facultas eligendi ex pluribus possibilibus id quod magis placet ex sufficienti ratione objectiva*, vi cuius mediata solum voluntati electio tribuitur; per imperium nempe suum applicando intellectum ad consultandum etc. id quod locum habere nequit tunc, quando homini subito oboritur judicium suadens, e. g. maturationem poenitentiae etc.

,,11. Q. 3. Quae libertas necessaria ad merendum.

,,R. Libertas indifferentiae, quippe Innoc. X. damnavit prop. Jansenii: *Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.* Et jam prius Pius V. et Gregorius XIII. hanc Baii: *Homo peccat etiam damnableiter in eo, quod necessario facit.* Certe sicut liberum arbitrium debet necessario habere dominium in suis actus, ita meritum debet necessario esse in nostra potestate, quod ceu pretium quoddam praemii dari ab homine vel non dari queat; et demeritum debet esse actus ejusmodi, ob quem redargui merito ad culpam agens possit; utique, quod inepte lex statuatur ad id quod quis agere per se compellitur. Sermo autem hic est de actu formaliter libero, qualis est solus actus voluntatis, non de denominative libero, quales sunt actus intellectus et aliarum potentiarum, qui denominantur liberi ob imperium voluntatis, suntque proprie materia confessionis et legis prohibentis.

,,Corollarium. 1. Non raro confundantur voluntarium, spontaneum, et liberum, sed neutiquam secundum rigorem scholasticum; nam latius patet voluntarium quam liberum, eo quod omne liberum sit voluntarium, sed non vicissim, ut palam est in amore beatifico. Spontaneum concernit appetitum, tum sensitivum, tum rationalem, liberum vero solum appetitum rationale etc.

,,Equidem quoad actus humanos perinde est, actum dici violentum, coactum, et positive involuntarium, nihilominus ex rigore violentum est oppositum appetitui innato, qui competit rebus quoque inanimatis, e. g. lapidi sursum projecto; coactum appetitui sensitivo et spontaneo, qui brutis convenit; positive involuntarium appetitui tantum rationali, qualis in homine datur, sicut necessarium opponitur libertati indifferentiae. Quare voluntarium non convenit univoce bruto et homini, quod Billuart asserit.

,,3. Tametsi ad essentiam arbitrii, et rationem meriti, in genere loquendo, non sit necessaria *libertas contrarietas* ad duo contraria malum et bonum, qualis nec in Christo fuit etc. sed sufficiat *libertas contradictionis* ad duo contradictoria, ad bonum vel omissionem boni, ad malum vel negationem mali; necessaria tamen est utraque ad libertatem puri viatoris in natura lapsa ex mente Ecclesiae; neque sufficit sola *libertas exercitii* cum necessitate *specificationis* superioris declarata, siquidem in hac ne quidem datur simpliciter libertas contradictionis, cum homo non possit simpliciter omittere peccatum.

CAPUT IV. De contrariis voluntario et libero.

,,12. Quaer. 1. Quae opponantur voluntario et libero.

,,R. Ex parte intellectus opponitur *ignorantia*, quae est privatio notitiae debitae, et *error*, qui privationi hujus notitiae superaddit opinione quamdam veritati difformem. Ex parte voluntatis opponitur *vis*, quae a jurisconsulto dicitur: *Majoris rei impetus, qui repelli non potest per resistitiam passi*, sive hoc interius consentiat voluntate, sive non; et *concupiscentia*, per quam intelligitur motus seu passio appetitus sensitivi prosequens bonum, sicut metus refugit malum. Ex quo desumitur, aliquam *vis absolutam* dici, in qua datur actio impetum inferens ab extrinseco, et ab intrinseco passi positiva renitentia simpliciter: aliquam *conditionatam*, in qua causae malum inferenti accedit interna volitio actus, ad malum hoc evitandum elicita, utique non elicienda si mali causa abfuisset; talis est metus, in quo semper reperitur ratio simul boni, quod intenditur, et mali quod subitur, et saepe affectus inefficax volitioni actus contrarius, non tam semper, ut in attritione seria etc. *Voluntati* tamen quoad actus immediate ab ea elicitos nulla inferri violentia potest, sicut potest aliis potentiis quoad actus a voluntate imperatos.

,,13. Q. 2. Quomodo opponatur ignorantia.

,,R. Juxta triplex genus ignorantiae. 1. *Ignorantia antecedens et invincibilis*, quae praecedit advertitiam rationis, estque causa actus, ac talis ut superari nequeat, vel ob impotentiam acquirendi debitam notitiam, vel quia operanti non venit in mentem dubitare aut magis inquirere; tollit voluntarium et liberum simpliciter ex parte circumstantiae ignoratae, e. g. ignorans esse diem jejunii etc. Ratio: e. gr. comestio carnis non procedit a voluntate sub ratione prohibitionis ignoratae, immo relinquit affectionem contrarium actui, quia ignorans non egisset, si scivisset.

,,2. *Ignorantia consequens et vincibilis*, quae sequitur advertitiam rationis, ingerentis quamdam dubitationem, et vinci potuisset ac debuisse.

„relinquit, aut facit voluntarium simpliciter. Ratio. Ignorantia est simpliciter voluntaria; igitur et actus qui ex illa procedit: etsi autem haec „ignorantia non excusat a *toto* peccato, excusat nihilominus a *tanto*, id est, „ordinarie minuit gravitatem peccati.

„3. Ignorantia *coneomitans*, quae comitur actum ea ratione, ut nec sit causa movens ad actum, nec absterrens ab actu; cum homo ita determinatus ponatur, ut tamen ageret, licet sciret circumstantiam, e. g. non feram, ut credit, sed inimicum suum latere sub dumeto etc. haec, inquam, „ignorantia nec causat voluntarium, nec involuntarium positive: *ratio*: haec „ignorantia nec est expresse volita, nec rejecta, immo ne cognita quidem. „*V. libellum etc. Claud. frere.*

„14. Porro ignorantiam vincibilem dividunt in *directe voluntariam seu affectatam*, quae studiose quaeritur, ut liberius sine conscientiae remorsu agi queat, et in *voluntariam indirecte*, quae solum admittitur per negligentiā in inquirendo; ut adeo juxta Bonacinam, Palao, etc. *tres gradus moralis ignorantiae* distingui debeant: prima est *simpliciter gravis*, quae pro materiae gravitate nimis modicam in indaganda notitia diligentiam adhibet; secunda *crassa aut supina*, quae nullam omnino diligentiam impendit; tertia pessima *affectata*, quae intendit etiam privationem notitiae.

„Dices. Ponamus Titium *interpretative* ita constitutum, ut, si scivisset, latere ibi inimicum suum, quem feram putabat, tamen, imo avidius explorus fuisset scelopetum; ignorantia illum non excusat a peccato homicidii, idem est si *consuetudinarius* veniret in hanc vel illam occasionem, praevidereturque a Deo lapsurus etc. R. N. *illat*: si nunquam *actualiter* Titius animum habuit: Deus quippe non imputat actum, quem solum homo habuissest in aliis circumstantiis.

„15. Q. 3. Quae vis causet involuntarium.

„R. 1. Vis absoluta, seu violentia, e. g. si violenter arripiatur manus ad immolandum idolo: idcirco de foemina, quae vi ad impudica compellitur, procedit dictum s. Luciae: *Non inquinatur corpus, nisi de consensu mentis; si invitam jussus violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam.* Ratio est, quia violentum non procedit ab intrinseco.

„R. 2. Vis conditionata seu metus non tollit liberum quoad substantiam, nec inducit involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid; sive causat mixtum ex voluntario et involuntario, ita ut tamen plus relinquat de voluntario; ut ait s. Thom. hic a. 6. Ratio est: quia actus ex metu factus procedit ab intrinseca voluntate.

„Est autem metus juxta Ulpianum L. ait *Praetor. 1. ff. quod metus causa: mentis trepidatio instantis, vel mox futuri periculi causa, quae 4. gradus habet: nam alius metus est absolute gravis, ubi datur gravis periculi propinqua instantia, et cadit in virum constantem, e. g. si imminent mors, mutilatio, jactura famae et bonorum etc.: alius respective gravis, qui non respicit solam rationem mali absoluti, sed etiam conditionem personae, e. g. foeminae, pueri, senis, qui rationabiliter etiam levioribus malis graviter percelluntur: alius *levis*, ubi datur aut levis periculi, aut gravis quidem, sed remota solum intentio: alius denique *reverentialis*, qui oritur a persona, cui metuens peculiarem debet reverentiam, e. g. filius patri, uxor marito, subditus superiori, cliens patrono etc., qui modo ad gravem, modo ad levem, pro qualitate mali refertur.*

„Coroll. Metus gravis relinquit libertatem sufficientem ad peccandum, aut sacramentum valide suscipendum; secundum modernos tamen metus gravis injustus, directe incussus, annullat contractus, juramenta, vota, et aetus illos qui inducunt novam obligationem, de quo alias.

tead 3, 16. Q. 4. An concupiscentia causet involuntarium.

„Nota: Concupiscentia hic generatim sumitur pro actu cujuscumque passionis vehementis, rationem valde turbantis, qualis est tristitia, ira, etc. cuius actus possunt antevertere omnino rationis usum, et dicuntur „*motus primo primi*; vel possunt illum valde impedire, ut aliquod dumtaxat „rationi lumen relinquat, et appellantur *secundo primi*; vel relinquunt „sufficiens deliberationi spatium, et tunc vocantur *secundi*.

„R. 1. Concupiscentia sumpta pro appetitione boni delectabilis *auget voluntarium. S. Th. 1. 2. q. 6. a. 7. ad 2.* quia actus ita positus, fit magis „ab intrinseco; cum fiat juxta inclinationem.

„Minuit tamen, et quandoque penitus tollit liberum; quia minuit „indifferentiam voluntatis, et advertentiam praecedentem volitioni liberae. „Patet, quod quandoque rationem omnis peccati tollat prorumpens ira; „quandoque faciat solum venialiter peccaminosum actum blasphemiae: „quandoque tantum intra lineam peccati gravis, minuat culpam desperationis.

„Dices: ergo *consuetudo* peccandi inveterata tollet pariter rationem „peccati, quia tandem transit in naturam, et causat motus primo primos. „R. N. *illat*: tum quia est *imputabilis in causa*; tum, ut adverfit *Gobat*, sicut „habitus in peragenda offici sui functione non tollit advertentiam, sed eandem facilitat tantum, et celeriorem reddit; ita non raro consuetudo peccandi: nihilominus pro ratione nullius vel levis advertentiae etc. erit nullum vel leve peccatum.

CAPUT V. De Moralitate Actuum humanorum ex objecto et fine.

„Ex tribus capitibus petitur potissimum bonitas et malitia actuum; „nempe ex *objecto*, et *circumstantiis*, et *fine*. Ad bonitatem actus requiritur, „ut tria illa bona sint; ad malitiam sufficit, si unum ex illis sit malum, „juxta illud Dionysii de div. Nom. *Bonum est ex integra causa, malum ex singulis defectibus.* 2. Licet Philosophi distinguant causam moralem, quae „movet, quia est, a fine, qui movet ut sit: saepe tamen apud Moralistas haec „duae causae confunduntur, et una voce *causa inductiva*, quae ad actum „principaliter induxit, appellantur.

„17. Q. Quomodo bonitas et malitia petantur ab objecto.

„R. Ut actus dicatur *materialiter seu objective bonus*, requiritur, ut habeat objectum conforme primae regulae honestatis; ut autem etiam sit *formaliter et subjective bonus*, requiritur, ut advertatur insuper objectum esse conforme primae regulae honestatis; seu actum et objectum illius esse hic et nunc conforme voluntati divinae, praescindendo jam, an sit conforme positive vel solum negative, non difforme; *Ratio*; actus omnis specificatur a suo objecto; ergo et moralis, saltem materialiter.

„Coroll. 1. Ergo potest actus esse objective malus, e. g. voluntas mentiendi casu, quo quis putat mendacium hic et nunc esse licitum, et Deo gratum etc.; et formaliter bonus, quia actus sumit malitiam suam formaliter ab objecto, non prout est in se, sed prout est in mente operantis.

„2. Si actus voluntatis habet pro objecto actum externum virtutis moralis, vel huic oppositum, e. g. voluntas dandi eleemosynam etc. desumit manifeste ab hoc suam bonitatem etc.; si vero habeat pro objecto aliquid distinctum ab actu hominis, e. g. Deum etc. ut bonus sit necessarium est, ut feratur in hoc objecti bonum, et quidem modo proportionato qualitati objecti, e. g. ut feratur in Deum modo prosecutivo amoris, non aversivo fugae etc.

„18. Q. 1. Ut actus sit positive bonus, quid requiratur.

„R. Ut actus virtutis moralis sit positive bonus, requiritur ut habeat objectum honestum, seu conforme primae regulae honestatis saltem putativa, 2. ut illud amplectatur propter honestatem, hancque saltem confuse, et in actu exercito intendat tanquam finem, seu motivum. Ita s. Thom. q. 19. a. 7. ad 3. s. Augustinus in psal. 31. Anselmus, theologi communiter cum Aristotele Eth. 4. c. 2. Commune est omnibus virtutibus, ut actus earum fiant honestatis causa. Certe motivum voluntatis est bonum vel utile, vel delectabile, vel honestum: ergo cum priora duo non possunt refundere bonitatem honestatis in actum, debet hic illam desumere ex bono honesto: ergo hoc debet derivari per positivam illius prosecutionem et appetitiam.

„Dices: vix contingit, ut honeste agens *positive* agat propter honestatem. 2. Sufficit *interpretative* amplecti malitiam ad actum malum: ergo et sic bonitatem ad actum bonum; *contrariorum eadem est ratio*. Sed resp. ad 1. communiter exercite fit, licet rarius signate et reflexe, quod non requiritur: ad 2. C. A. N. C. plus requiritur ad bonum, *axioma agit de scientiae traditione*: eadem disciplina agit de utroque, bono et malo opposito.

„19. Q. 3. An actus fiat supernaturalis ex objecto.

„R. Licet Cajetanus, Arrubal, Maurus supernaturalitatem ex objecto derivent; e. g. si cognoscitur, creditur mysterium Trinitatis, Incarnationis etc. objectum materiale est supernaturalis; si creditur propter auctoritatem Dei, objectum formale erit tale etc. nihilominus cum Scoto, Granado, Lugo, Viva de juste. d. 1. a 2. et in thes. dam. prop. 57. ab Inn. XI.

„Dico supernaturalitatem actus desumi *ex principio activo supernaturali*, influente in ratione causae efficientis sive directive, sive affective, e. g. si objectum proponatur per *fidem* divinam: si *gratia* actualis supernaturalis illustret intellectum, et inclinet voluntatem ad actum; si *habitus* fidei, spei, charitatis etc. vel in defectu horum *omnipotentia* Dei specialiter applicata, vel aliud *donum Spiritus S.* efficienter concurrat ad actum, actus erit supernaturalis: si vero ratio mere naturalis suadeat incarnationem, auctoritatem Dei revelantis etc. actus erit naturalis. Haec opinio explicat facile illud theologorum, quod homo non possit discernere actum supernaturalis, etiam proprium a naturali ordinarie; secus potest esse certus de efficacia suee contritionis, et statu gratiae.

„Dices: ergo non poterit amplius *fides humana* a divina discerni: 2. „*attritio* ex metu malorum temporalium erit supernaturalis. R. ad 1. N. „Humana fides dicitur illa, qua creditur homini, divina qua Deo etc. ad 2. „si mala temporalia per fidem proponantur ut a Deo vindice nobis peccantibus immissa, erit supernaturalis attritio.

„20. Q. 4. An detur actus indifferens in specie.

„R. Datur. *Ratio*: datur actus, cuius objectum in se praecise spectatum neque est praecepsum, neque prohibitum: neque positive honestum, neque positive in honestum seu illicitum, et quod consequens est, neque positive meritorium praemii, neque demeritorium poenae: ergo. S. Hieronymus ep. 89. dicit: *Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens est ambulare*. 2. Datur in Deo non tantum lex praecepsiva et prohibitiva, sed etiam permissiva: ergo actus huic conformis erit permissus tantum.

„Dices: homo ad supernaturalem finem creatus tenetur tendere ad illum positive, quod non fit per actus indifferentes. 2. Talis actus est otiosus, sicut verbum juxta Hieronymum, otiosum est, *quod sine utilitate loquentis dicitur, et audiens*. R. ad 1. Sic probaretur necessitas assidua etiam actuum supernaturalium; quod nimium probat, nihil probat: nempe homo tantum tenetur ad finem illum tendere per actus praecipuos, et

„praecepsos fidei, spei, charitatis, perceptiones sacramentorum etc. non per omnes. Ad 2. ille actus est otiosus, *qui non habet finem rationabilem*, aut ad illum non conductus: s. Hieronymus sumit verbum otiosum in sensu magis restricto, prout otiosum est, non positive proficuum ad bonum utile, licet adhuc pertineat ad honestum.

„21. Q. 5. An possit dari actus indifferens in individuo.

„Nota: In individuo ille dicitur indifferens, qui non tantum objective, seu ex objecto indifferenti est talis, sed etiam subjective quoad finem et circumstantias in quibus hic et nunc deliberate ponitur, et consideratur quoad licentiam et honestatem.

„Negant hanc indifferentiam Thomistae passim cum Bellarmine, Valentia etc., quia potest homo facile actionem suam dirigere ad finem honestum, et tenetur appetere bonum honestatis: cum sistere in bono delectabili sit modus brutis proprius: 2. quia si homo advertit licentiam actionis, jam erit actus positive bonus et conformis implicite primae regulae honestatis: si non advertit, erit actus neutiquam moralis, de quo non est sermo. 3. Si daretur, potissimum dari deberet in cibo, potu, actu conjugii permissio, ex mera delectatione posito: atqui Innoc. XI. damnavit hanc n. 8. „*Comedere, et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*: et n. 9. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa et defectu veniali*.

„Defendunt vero hanc indifferentiam Vasquez, Lessius Scotus cum suis et multis aliis, quia non tantum per accidens e. g. si quis per invincibilem ignorantiam, vel oblivionem, aut probabilitatem existimatam hujus opinionis operatur, non dirigendo actionem suam ad finem honestum etc. sed etiam per se, ex destinato agens potest sibi pro fine negative tantum ultimo praefigere delectationem rationabilem, et moderatam, quin agat contra rationem hominis, qui est animal rationale. 2. Lex prohibitiva debet positive probari; cum nulla obligatio multiplicans peccata induci possit sine necessitate manifesta; haec autem multiplicaret peccata nimium:

„Ad objecta respondent hi auctores: ad 1. homo differt a bruto in duobus; quod delectatione utatur cum advertentia ad licentiam, seu regulam moralis, et hoc cum moderatione: ad 2. licet homo advertat licentiam, tamen non agit positive honeste; quia agit solum cum liceat, ut licentia sit conditio; non quia licet, ut sit causa: imo licet hoc faceret, nondum se queretur actus positive honestus: ad 3. sufficere, quod admittatur actus indifferens in aliis sensibus, non adeo deprimentibus animum ad terrena e. g. spectare hortum, audire musicam, olfacere flores, legere librum jocosum, comoediam ingeniosam etc. ex mera delectatione. Deinde istae propositiones sunt damnatae ob universalitatem actuum appetitus naturalis, vel, ut alii, quia uti licitum est multis, non item frui, quod in causali exprimitur. Vel ut nonnulli, quia satietas jam dicit excessum in temperantia, qui datur, quando ita satiatur appetitus, ut quodvis aliud nauseat. Porro ut adeo haec sententia nec formaliter in terminis, nec virtualiter tanquam antecedens, ex quo inferatur aliqua damnata legitime, confixa sit.

„Q. 6. An actus fiat malus ex fine malo.

„R. Si agens hunc finem actu intendat, fit positive malus totus actus, e. g. si quis sitienti det potum, ut eum ineberet. Sed de hoc mox plura.

CAPUT VI. *De moralitate Actuum ex circumstantiis et mediis.*

„22. Quaer. 1. Quid sit circumstantia, et quotplex.

„R. Ex s. Thoma: *Affectio actus humani extra ejus essentiam, conferens*